

УДК 37.011.3-051:17. 022.1

КОВАЛЕНКО Валентина Петрівна,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Донбаський державний педагогічний університет
e-mail: enchik09@mail.ru

ПРОБЛЕМА СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ» СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті подано узагальнений опис сучасного стану проблеми професійного іміджу вчителя. Розглянуто сутнісні характеристики педагогічного іміджу. Проаналізовано вузьке та широке трактування терміну «імідж».

Автором зроблено спробу дати найбільш вичерпне визначення поняття «педагогічного іміджу». Виділено основні підходи до його типологізації й класифікації. Розкривається зміст поняття «професійний імідж вчителя», а також особливості його прояву.

У статті обґрунтовано необхідність створення та покращення педагогічного іміджу вчителя. Це дасть змогу не тільки оптимізувати рівень професійної діяльності вчителя, а й значно підвищити продуктивність навчально-виховного процесу.

Ключові слова: імідж; педагогічна іміджелогія; складові педагогічного іміджу; само-імідж; прийнятий імідж; самовдосконалення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Соціально-освітні зміни в Україні, засновані на розробці й затвердженні державних освітніх стандартів нового покоління, особливо відбиваються на вимогах до професійної підготовки вчителя та його становлення як фахівця. Одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку вищої освіти, як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, є підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукових та інформаційних технологій, конкурентно спроможних на ринку праці. Нові стандарти й вимоги до системи освіти підвищують рівень уваги й вимог до особистості сучасного вчителя, його професіоналізму, рівня соціальної мобільності, процесів розвитку особистісної, інтелектуальної та інформаційної культури. За таких умов виникає необхідність формування нового стилю соціальної поведінки майбутнього педагога, яка б відповідала завданням розвитку суспільства, що у свою чергу, вмотивовує розкриття проблеми, пов'язаної з формуванням іміджу, й актуалізує потребу її вивчення.

Особливо значущою є місія вчителя саме зараз, коли в силу обставин, що склалися в соціально-економічній і політичній сфері, країна, й освітня система зокрема, опинились у скрутному становищі. Теперішньому станові української педагогіки притаманні бурхливі процеси соціально-освітніх змін, заснованих на розробці й затвердженні соціальних стандартів [1].

Отже, перед сучасним учителем, державою й суспільством, поставлені важливі й складні завдання з виконання соціального замовлення – формування в молоді активного й відповідального прагнення оновлення світу.

Яким саме, з огляду на все це, має бути вчитель, який повною мірою усвідомлює свою відповідальність перед суспільством?

Аналіз досліджень і публікацій. Чимало досліджень підкреслюють важливість для вчителя формування професійного іміджу й здатність його розвивати в процесі своєї

педагогічної діяльності. Різні аспекти вирішення зазначених вище питань розкрито в працях, що зосереджувалися на психології індивідуальності (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн); становлення особистості (А. Маслоу, К. Роджерс); специфіці соціальної перцепції (Л. Божович, Л. Виготський); концептуальні засади іміджології (П. Берд, Л. Браун, Ф. Джефкінс, А. Панасюк, В. Шепель); сутності професійного іміджу фахівця (І. Альохіна, Д. Френсіс); формуванні педагогічного іміджу майбутнього педагога (І. Володарська, Н. Гузій, С. Панчук, О. Чебикін); формуванні професійно важливих якостей майбутніх менеджерів освіти (І. Володарський, Н. Гузій, І. Зязюн, Г. Захарченко, В. Ісаченко, Я. Коломинський, Н. Кузьміна, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Цокур, А. Чебикіна, І. Чертикова); професійному іміджі педагога як соціально-психологічний феномен (Д. Березіна, А. Калюжний, А. Кононенко, Ж. Попова); як соціокультурне явище (І. Черемушнікова). **Формування цілей статті (постановка завдання)** – знайти відповідь на це питання, а разом із тим теоретично обґрунтувати та проаналізувати стан дослідження проблеми іміджу сучасного вчителя.

Відповідно до мети статті визначаються наступні **завдання**:

- уточнити сутність поняття «імідж учителя»;
- розкрити структурні компоненти імідж-характеристики вчителя;
- визначити критерії; типологію іміджу вчителя в межах професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складниками професіоналізму в будь-якій сфері є компетентність та озброєність системою вмінь і знань. Але для педагога-професіонала цих двох компонентів замало. Для успішної педагогічної діяльності необхідні певні особистісні якості:

- багатий духовний потенціал;
- висока внутрішня культура;
- зразкові морально – етичні якості.

І цей перелік далеко не повний. Згідно з класичними твердженнями сучасної педагогіки [2 та ін.], учитель має володіти такими якостями, як:

- любов до дітей;
- почуття національної гідності;
- чесність, совість, справедливість;
- об'єктивність;
- витримка, стриманість, терпеливість;
- організаторські здібності, уміння працювати в дитячому колективі;
- усебічний розвиток;
- принциповість і вимогливість;
- оптимізм, любов до життя, чуйність;
- гуманне ставлення до людей;
- креативний склад мислення;
- тактовність, порядність.

Перелік якостей справжнього наставника можна продовжувати, але можна вжити термін, який включає, поєднує та надзвичайно точно передає поняття «індивідуальний імідж».

У тих самих педагогічних працях знаходимо: «... на основі особистих якостей у процесі професійної підготовки в педагога мають бути сформовані необхідні вміння» [2, с. 20], а саме – уміння в галузі педагогічної майстерності:

- одягатися з урахуванням індивідуальних особливостей, прийнятого в суспільстві стилю, вимог культури та особливостей діяльності;
- володіти собою, оцінювати свої почуття в конкретній ситуації, психічний стан вихованців, обирати потрібну тактику дій відповідно до педагогічних завдань;
- володіти голосом, тоном, темпом, ритмом педагогічного мовлення;
- володіти жестами й мімікою;

- уміння ходити, стояти, сидіти;
- володіти навичками психотехніки (уміння застосовувати знання про психіку людини для розв'язання практичних завдань) [2].

Аналіз сучасної наукової літератури, присвяченої питанням професійного іміджу, свідчить про появу нової галузі – іміджелогії. У загальноприйнятому стереотипі – імідж учителя – експресивно зафарбований образ сприйняття педагога в уявленні оточуючих – учнів, колег, соціуму, у масовій свідомості загалу.

При формуванні іміджу педагога наявні якості органічно переплітаються з тими властивостями, які приписуються навколишнім людям. Проте педагогічна іміджелогія – принципово нова галузь психологічної науки, яка працює на аудиторію. Педагогічна іміджелогія дозволяє інакше подивитися на образ учителя – як на продукт особливої діяльності зі створення або перетворення іміджу, як результат докладання цілеспрямованих професійних зусиль [3].

Педагогічна інтерпретація поняття імідж реалізується в розумінні його як усвідомленого явища (тобто вираження назовні) сутності певної педагогічної якості, яку педагог хоче презентувати як основу своєї професійної індивідуальності. При цьому педагогічна майстерність вчителя залежить від досягнення гармонії самої цієї сутності та процесу її вияву (цей процес описаний О. Лисевим як співвіднесення явища й сутності).

Структура іміджу вчителя є полікомпонентною [4]. Його головними складовими визначено такі:

- внутрішнє «Я» (внутрішній образ учителя, що відповідає обраному фахові та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та ступені мобілізації тощо);

- зовнішній вигляд учителя (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню позитивного враження й репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);

- використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру й налаштувати їх до активної взаємодії).

Відповідно до сучасного розуміння поняття «імідж педагога» зазначені вміння є складовою особистісного іміджу вчителя загальноосвітнього закладу.

Поняття «імідж» інтерпретується по-різному: «професійний педагогічний імідж вчителя» – це форма самовиявлення індивідуального цілісного образу особистості учителя як реалізатора потреб мікро- й макросоціуму в освітніх послугах, за якої виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості відповідно до статусу вчителя та соціальної ролі в освітньому середовищі.

Імідж учителя визначають як безпосередньо або зумисне створюване ним візуальне враження про себе [5].

У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу. Зокрема, за функціональним підходом виокремлюють такі види іміджу:

- особистісний – імідж педагога, замовлений його внутрішніми та особливими індивідуальними рисами;

- професійний – імідж учителя, детермінований професійними якостями;

- бажаний – імідж, до якого прагне вчитель;

- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;

- корпоративний – імідж школи, вищого навчального закладу, факультету тощо.

Імідж класифікують також за іншими параметрами. Наприклад, вищезазначені види іміджу (особистісний, професійний, корпоративний) за характеристиками можуть бути як позитивними, так і негативними.

Імідж знаходиться в низці таких понять, як рейтинг, репутація, популярність, престиж, авторитет та ін. Якщо в практичній психології, іміджелогії та інших прикладних

дисциплінах увагу зосереджено на проблемах соціальної перцепції, атракції, атрибуції, саме моніторингу, управління шляхом створення вражень від зовні привабливого образу об'єкта та ін., то соціологію імідж цікавить з дещо інших позицій. Для соціології, насамперед соціології управління, важливо, як саме імідж організації, соціальної чи професійної групи, а також імідж їхніх програм, цілей, планів впливає на якість виконання організаціями, колективами, цільовими групами своїх функцій, наскільки імідж впливає на статус того чи іншого соціального об'єкта, які соціальні механізми можна задіяти, щоб створити адекватний (не обов'язково позитивний) імідж [6, с. 60].

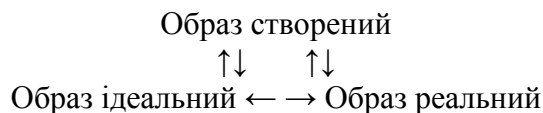
Для педагогіки, і зокрема професійної, у дослідженні іміджу важливими є такі аспекти: окреслення педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу; визначення критеріїв та рівнів дослідження даного феномену, а також виокремлення рекомендацій учителям щодо формування та розвитку власного професійного іміджу.

Хоча педагогічна іміджелогія – принципово новий напрямок, який, незважаючи на данину часу й моді, залишається актуальним. Педагогічна іміджелогія дозволяє інакше поглянути на процес підготовки фахівця у вищих навчальних закладах і на самого педагога.

Г. П. Максимова визначає основні характеристики процесу формування іміджу педагога, їх можна подати у вигляді схеми:

Основним етапом створення іміджу є конструювання образу з урахуванням певної інертності й консервативності масової свідомості, що не дозволяє різких змін і намагається дотримуватись раз і назавжди уведеного типу образу. Із цієї причини вихідний варіант образу є досить важливим. Співвідношення цих варіантів образу можна умовно подати у такій схемі [2, с. 197]:

При цьому кожна точка цієї схеми відповідає різним точкам свідомості. Образ ідеальний представляє точку зору аудиторії на ідеал педагога. Образ реальний відповідає наявним в об'єкта характеристиками з його сильними й слабкими сторонами. Створений образ належить до точки зору масової свідомості після проведеної іміджевої характеристики [7, с. 198].

Імідж педагога – це, у багатьох випадках, його соціально-бажаний образ. Як відзначав Е. Фромм, для знаходження позитивного іміджу людина повинна мати високі професійні якості й приємні особистісні властивості. «Духовне багатство особистості, – вважає А. Д. Яковлева, – емоційне наповнення особистості проявляються через зовнішню поведінку, зовнішній вигляд» [8].

Висновки. Імідж педагога, а саме його соціально обраний образ, багато в чому залежить від особистісних людських якостей педагога. Аби віднайти позитивний імідж, будь-якій індивідуальності мають бути властиві високий професіоналізм та привабливі особистісні властивості. Ці індивідуальні характеристики роблять її неповторною, зі своєю позицією, власним ставленням до світобачення, унікальною харизмою та чарівністю.

При адекватному сприйнятті й формуванні імідж учителя помітно впливає на розвиток молодого покоління, моделює його власне «Я».

Тому позитивний імідж педагога – це складне й багатогранне утворення, складовими якого є педагогічна майстерність, відповідальність за свої вчинки та вчинки своїх підопічних, творчий пошук і самореалізація, гнучкість й ефективність у прийнятті педагогічних рішень. Тому формування неповторного, власного іміджу має стати невід'ємною частиною саморозвитку й самовдосконалення вчителя.

Список використаної літератури

1. Бриль Г. Імідж сучасного вчителя початкових класів / Г. Бриль // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – №4 (Ч.1) – С. 234.
2. Максимова Г.П. Коммуникативная культура преподавателя и ее развитие в профессиональной деятельности: дис. ... канд. пед. наук / Г.П. Максимова. – Ростов-на-Дону, 2000. – 179 с.
3. Квиллиам С. Тайный язык жеста и взгляда / С. Квиллиам. – М. : Ниолла-Пресс, 1998. – 246 с.
4. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього учителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2007. – Вип. 22. – С. 65–74.
5. Черновол–Ткаченко Р.І. Імідж сучасної освітньої установи / Р.І. Черновол–Ткаченко // Управління школою. 2006. – № 19 – 21. – С. 92–95.
6. Калюжный А.А. Особенности построения профессионального имиджа / А.А. Калюжный // Вестник государственного университета управления. Серия: Социология и управление персоналом. – № 3(19). – М. : ГУУ, 2006 – С. 59–63.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1972. – 424 с.
8. Яковлева А.Д. Образовательная среда интегративного комплекса «общеобразовательная школа - школа искусств» как условие эффективного развития личности младшего школьника: дис. ... канд. пед. наук / А. Д. Яковлева. – Нижний Новгород, 2005. – 223 с.

References

1. Brill, G. (2011). The Image of a Modern Primary School Teacher. *The Problems of Modern Teacher, 4 (Part 1), 234.* (in Ukr.).
2. Maksimova GP (2000). *Communicative Culture of the Teacher and its Development in the Professional Activity.* (Ph.D Dissertation). Rostov-on-Don. (in Russ.).
3. Quillen, S. (1998). *Secret sign Language and Look.* Moscow: Niolla-Press. (in Russ.).
4. Kovalchuk, L. (2007). Formation of Image of the Future Teacher in the Process of Teaching Subjects in the Classical University. *Bulletin of Lviv University, Series Pedagogical, 22, 65–74.* (in Ukr.).
5. Chernovol–Tkachenko, R.I. (2006). The Image of a Modern Educational Institution. *Management School, 19–21, 92–95.* (in Ukr.).
6. Kalyuzhny, A.A. (2006). Features of the Construction of a Professional Image. *Public Administration of the University Bulletin, Series Sociology and Human Resource Management, 3(19), 59–63.* (in Russ.).
7. Rubinstein, S.L. (1972). *Fundamentals of General Psychology:* in 2 vol. Moscow: Pedagogy. (in Russ.).
8. Yakovleva, A.D. (2005). *Educational Environment Integrative Complex “Secondary School – School of Art” as a Condition for the Effective Development of Junior Person of the Schoolboy* (Ph.D Dissertation). Nizhny Novgorod. (in Russ.).

KOVALENKO Valentyna,

Senior Teacher of Foreign Languages Department,
Donbas State Pedagogical University
e-mail: enchik09@mail.ru

THE PROBLEM OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF «THE PROFESSIONALLY-PEDAGOGICAL IMAGE» OF A MODERN TEACHER

Abstract. *The article gives rather broad overview on the modern state of the problem of the professionally-pedagogical image of a contemporary teacher. Its significance is widely-proven as an important component of the system of the professional skill progress.*

A peculiar importance the pedagogical image gains now at the modern stage of the development of Ukrainian educational system. It's characterized by crucial changes caused by social, economic and political conditions which require to provide teacher's training on highly-qualified competitive, international level.

New educational standards claim substantial demands to teacher's professionalism, self-education, self-improvement, his pedagogical image.

The article puts the task to clear up the essence of the concept «teacher's image»; to distinguish its structural constituents and characteristics; to describe and analyze the approaches to its typology. Analyzing existing study and research of prominent scholars on the problem, some necessary conditions should be provided: pedagogical competence; highly-skilled professionalism; moral personal traits; appropriate manners and conduct.

All these characteristics are combined while the professional image is formed. Though a newly-appeared field – imageology – takes a different look at a teacher's image. It considers it as a product of peculiar activity for creation or transformation of an image as a result of purposefully taken professional efforts.

The structure of a teacher's image is polyconstitutive. The main are considered to be: self-image; appearance; communicative skills; etc.

The very concept of «teacher's image» has a number of interpretations. The most universal accepted in «teacher's image is a direct or deliberate creation of his visual opinion of himself».

There exist lots of various approaches to image (classification: functional, contextual and comparative), parameters (negative, positive).

Pedagogical imageology prescribes certain pedagogical conditions, criteria, stages of image formation as well as certain suggestion for their personal image creation.

Positive teacher image encourage not only individual self improvement of professional skill progress but to effective efficient educator's self-representation and sufficient learning process.

Key words: *image; imageology; constituents of pedagogical image; self-image; accepted image; self-improvement*

*Одержано редакцією 10.10.2016
Прийнято до публікації 14.10.2016*